

Anmeldelser

Ole Andkjær Olsen

Hypnose og psykoanalyse

Uffe Hansen: *Psykoanalysens fortrængte fortid. Hypnotisøren Carl Hansen og Sigmund Freud.*, Kbh.; 1991 (Akademisk Forlag).

I min gymnasietid inviterede elevforeningen engang en hypnotisør, filminstruktøren Bille Augusts far i øvrigt, til at demonstrere sine færdigheder. Det blev lidt af en begivenhed, som vi diskuterede meget den vinter. En flok fik han til at kravle rundt på gulvet og slå hænderne til blods, fordi de »fangede fisk«. Andre sad omkring i salen og faldt i søvn, så han måtte ned for at vække dem. En fik som opgave at håndhæve rygeforbudet, og et stykke tid efter gik han målbevidst i gang med at smide hypnotisøren ud, fordi han havde tændt en cigaret. Kaotisk virkede det, men svindel var det i hvert fald ikke, som mange gennem tiden har hævdet.

Nu har Uffe Hansen skrevet historien om den danske scenehypnotisør Carl Hansen og hans begivenhedsrige liv i forrige århundrede. Dengang som nu var hypnotisører for det meste henvist til at ernære sig som markedsgøglere på lige fod med spåkoner, siamesiske tvillinger og skæggede damer. Stak de næsen længere frem og forsøgte sig som hea-

lere, fik de uvægerligt problemer med myndighederne. Carl Hansen var blandt de hypnotisører, der klarede sig bedst. På sine rejser verden rundt gav han forestillinger på de største teatre og ved hofferne, og i hver by, hvor han optrådte, indbød han de førende repræsentanter for videnskaberne til at gøre observationer ved særlige lukkede seancer.

Carl Hansen er født i Odense i 1833. Efter en blandet karriere som købmand, matematiker, ingeniør og guldgraver opdagede han, at han lettere kunne tjene penge som hypnotisør, og tidligt i 1864 finder vi ham på Folketeatrets plakat som »Magnetiseuren Hr. Hansen«. Denne titel kan forklares ved, at hypnosefænomenet oprindeligt gik under betegnelsen »dyrisk magnetisme«, indtil den moderne betegnelse begyndte at slå igennem i midten af forrige århundrede.

De gamle magnetisører, der troede, at hypnosen beroede på særlige magnetiske kræfter i legemet, havde i tiden fra ca. 1770 til 1830 oparbejdet store færdigheder som terapeuter af neurotiske og psykosomatiske sygdomme, men var også ombølgnet af skandaler. Den kendteste af disse magnetisører, F. A. Mesmer, var så efterspurgt, at han massebehandlede sine klienter i et stort badekar, og i samme ånd havde han engang »magnetiseret« et træ, som man så kunne blive helbredt ved at berøre. Der kunne også forekomme graviditet hos kvindelige patienter efter særlig intens behandling hos Mesmers elever, og man behøver måske derfor ikke at undre sig over, at deres virke til sidst blev forbudt.

Men, påpeger Uffe Hansen, i virkeligheden sad de også inde med en væsentlig viden om betydningen af det helt særlige psykiske samspil mellem magnetisøren og han klient, et forhold,

der er kendt under fagbetegnelsen »rapport«. Denne viden var godt på vej til at gå tabt og var måske helt blevet glemt, hvis ikke Carl Hansen stædigt havde holdt den i live. Ikke blot var han gennem sine utallige rejser en formidler af viden om hypnosen fra land til land. Efter års ørkenvandring var det ifølge Uffe Hansens vurdering også ham, der i 1878-82 satte den lavine i gang, der gjorde 1880'erne til »hypnosens årti«.

Skønt Carl Hansen aldrig selv nedskrev sine synspunkter, er det ved et enestående detektivarbejde lykkedes Uffe Hansen at rekonstruere dem ved at følge hans færden gennem Europa. Et overraskende stort antal af periodens førende videnskabelige kapaciteter har på et eller andet tidspunkt haft kontakt med ham og nedskrevet deres indtryk. Den vigtigste kilde er nok en hidtil upåagtet bog om magnetisør Hansen fra 1879 af professor F. Zöllner i Leipzig. Hertil kommer avisomtaler af hans forestillinger, artikler i videnskabelige tidsskrifter og ikke mindst de politi- og injuriersager, hans optræden undertiden gav anledning til. Og endelig er der naturligvis de mange og tunge afhandlinger om hypnosen, der blev skrevet frem til århundredskiftet, og hvori navnet Hansen også dukker op.

Uffe Hansens mest dristige påstand er den, at Carl Hansen gennem sine forestillinger i Wien i februar 1880 var inspirator for psykoanalysens skabere Josef Breuer og Sigmund Freud, således at Breuer allerede samme år kastede sig ud i at anvende de gamle magnetisørers principper i behandlingen af sin berømte patient Anna O., mens Freud selv nogle år senere begav sig til Frankrig for at studere hypnose hos Charcot og Bernheim.

Det er så afgjort et kup, Uffe Hansen har gjort ved at grave denne usædvanlige skæbne frem, og det er rent ud sagt imponerende, hvad han har fundet af hidtil overset materiale. Det er klart, at Carl Hansen fortjener en langt større plads i videnskabshistorien, end han hidtil har haft. Denne afdækning og sammenstykning er gedigent akademisk arbejde, ikke tungt at læse, men tungtvejende gennem sin omhu for at få alle detaljer profileret. Når det gælder vurderingen af Carl Hansen i et større historisk perspektiv, har jeg til gengæld et par indvendinger.

For det første er der et »missing link« mellem Hansen og Breuer. Ikke blot kan det ikke med sikkerhed fastslås, at Breuer ligesom Freud så Hansens forestillinger i Wien. Mere vigtigt er det, at de cirkusnumre, som Hansens show fortrinsvis bestod af, og de beskrivelser af Hansen, Breuer måske og måske ikke har læst i professor Zöllners bog, ikke kan have haft meget til fælles med den »talking cure«, han senere samme år skabte sammen med sin begavede patient Anna O.

At Hansen kendte de gamle magnetisører er ikke nok til at bevise, at han også videregav deres metode, for han holdt sig jo netop omhyggeligt fra det terapeutiske område, hvor han risikerede at komme i konflikt med kvaksalverilovgivningen. Jeg anser det stadig for mest sandsynligt, at professor Moritz Benedikt, der allerede forud for Hansens optræden i Wien havde besøgt Charcot i Paris, må være Breuers inspirationskilde, og at Charcot er den egentlige ophavsmand til 1880'ernes hypnose-dille. Men vigtigst for mig er, at de seks punkter, Uffe Hansen i kap. 10 anfører som indiciebevis på en speci-

fik sammenhæng mellem Carl Hansen og Breuer, i hvert fald ikke samtidig slutter nogen forbindelse videre frem til Freuds psykoanalyse.

For det andet vil jeg holde fast ved, at psykoanalysens teori og praksis havde et meget bredt spektrum af forudsætninger og ikke kun den dyriske magnetisme som den eneste ene. Ikke mindst Mesmer har i de fleste fremstillinger – også danske – for længst fået sin del af æren for psykoanalysens tilblivelse, ligesom begrebet om »rapporten« bredt anerkendes som forløber for det psykoanalytiske overføringsbegreb. At Freud i en år-række ikke kunne tackle de overføringsfænomener, han mødte i sin terapi, er ikke ensbetydende med, at han havde fortrængt begrebet eller dets oprindelse i hypnoterapien. Rækkefølgen er snarere den, at han gennem en række problematiske behandlingsforløb erfarede overføringsfænomenet på sin egen krop og dernæst opdagede lighedspunkterne med »rapporten«. Derfor går der nogle år, inden han selv begyndte at omtale disse lighedspunkter.

Generelt er jeg betænkelig ved hypotesen om, at Freud fortrænger inspirationen fra magnetismen for at tækkes den videnskabelige offentlighed, for hans nye og helt originale tanker om den infantile seksualitet og Ødipus-komplekset var ret beset af en langt mere kontroversiel natur, og dem gjorde han intet for at skjule, tværtimod. Resultatet var da også, at han faktisk blev frosset ud af det gode akademiske selskab. Hvorfor rokke ved den kendsgerning, at Freud opgav hypnosens (ikke blot Bernheims suggestion, men også Breuers katarsis), fordi den ikke duede som terapi?

I den snart lange række af bøger om, hvad Freud har »fortrængt«, er Uffe

Hansens trods disse indvendinger langt den mest sympatiske, jeg har læst, for så vidt den ikke som de andre er ude på at bombe psykoanalysen tilbage til tiden før århundredskiftet, hvor Freud endnu ikke havde begået sit »forræderi mod sandheden«, som det hedder hos en Jeffrey Masson, men kun vil påpege, at den nutidige psykoanalyse har en gældsforpligtelse over for de gamle magnetisører og over for Carl Hansen som en af dem, der sørgede for, at de ikke gik i glemmebogen. Det er jeg nemlig ganske enig i.

Som helhed kan jeg kun give bogen min varmeste anbefaling. Det indsamlede materiale er fremstillet med stor virtuositet, skildringen af Carl Hansens skæbne er elementært spændende læsning, og man får fantastisk god besked om hypnosens udvikling i forrige århundrede. I international målestok er der mere nyt at hente her end i hovedparten af de senere års nok så bombastiske afhandlinger om psykoanalysens forhistorie (jeg tænker ikke mindst på Sulloways *Freud – Biologist of the Mind*). Lad os krydse fingre for en engelsk oversættelse.